

*Антоніна Плечко,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Поліського національного університету*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СЛОВНИКІВ ІЗ ЛІСІВНИЦТВА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

***Анотація:** У статті здійснено спробу схарактеризувати термінологічні словники із лісівництва початку ХХІ століття. З'ясовано, що на сучасному етапі розвитку української лісівничої терміносистеми укладені різні типи словників: перекладні, тлумачні, енциклопедичні, словники-довідники, електронні словники.*

***Ключові слова:** лісівнича термінологія, кодифікація, електронний словник, енциклопедичний, тлумачний, перекладний, словник-довідник.*

***Abstract:** The article aims to define the forestry terminological dictionaries at the beginning of the 21st century. It observes that at the current stage of development in the Ukrainian forestry terminological system, various types of dictionaries have been compiled: translation dictionaries, explanatory dictionaries, encyclopedic dictionaries, reference dictionaries, and electronic dictionaries.*

***Keywords:** forestry terminology, codification, electronic dictionary, encyclopedic, explanatory, translation, reference dictionary.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Лісівнича термінологія є важливим компонентом лексикології та термінознавства української мови. З перших років незалежності України помітно активізувалися різноманітні дослідження терміносистем української мови, кількісно зросла джерельна база вузькофахових наукових розвідок, підручників, посібників, словників з різних галузей наук, зокрема з лісового та садово-паркового господарств. Початок ХХІ століття пов'язаний зі швидкою глобалізацією та комп'ютеризацією людської діяльності. Завдяки інтернету дослідження терміносистем різних галузей знань стають більш доступними для науковців. Сучасна кодифікація термінів успадкувала від своїх попередників-лексикографів багаті національні термінографічні традиції, примножила їх сучасними новітніми технологіями, зокрема сприяла появі словників нового типу – електронних. Загалом українська лексикографія, як у попередньому столітті, так і нині, привертає увагу лінгвістів: науковиця М. Комова запропонувала схему класифікації термінологічних словників, визначила їх основні видові класифікаційні ознаки; дослідниця К. Селіверстова висвітлила методику

укладання українських галузевих словників (тлумачного і перекладного); Л. Симоненко дослідила основні етапи розвитку української термінографії, її стан і перспективи; колектив філологів «Житомирської політехніки» проаналізували поділ термінологічних словників за видовою та типологічною класифікацією, окреслили характерні ознаки сучасних термінологічних словників [11; 18; 19; 24]. Актуальність нашої розвідки зумовлена потребою прикладного дослідження кодифікації лісівничої термінології, упорядкування відомостей про термінологічні словники з лісівництва.

Аналіз наукових досліджень, у яких розглянуто порушену проблему. У сучасних лінгвістичних розвідках українських науковців за останні два десятиліття висвітлено такі аспекти лісівничої термінології: синонімія і варіантність українських лісівничих термінів [3], номінація дендрологічної та лісівничої термінології [5], назви лісових меліорацій агроландшафтів [6], особливості структури термінологічного словника з лісівництва як джерела фахової української лексики [7], таксономічні назви деревних рослин [10], лінгвокультурологічний аспект термінів та номінацій людини в лісівництві [13], переклад лісівничих українських термінів іноземними мовами: латинською [10], англійською [10; 14; 15; 21], німецькою [10; 15; 20]; словник назв садово-паркового будівництва та ландшафтної архітектури [16], номінація недеревної продукції лісу [17], терміни із лісової фітопатології [23] тощо. Науковці Библюк Н. та Рожанківський Н. досліджували сучасний стан української лісотехнічної термінології початку ХХІ століття, Бурковська О. – лексикографічні джерела як засіб унормування термінології лісівництва [1; 4]. Наприкінці ХХ століття Держстандартом України було затверджено документ ДСТУ 3404-96 Лісівництво, а згодом і запроваджено лісівничі терміни, які стали обов'язковими для використання в усіх видах нормативних документів, у науково-технічній сфері та навчально-методичній літературі [8]. У ДСТУ 3404-96 терміни розташовано без дотримання алфавітного порядку, а за тематичним принципом: загальні поняття, види та характеристики деревостану, типи та складники лісу, вирощування, формування та поновлення лісу тощо [8]. Цей документ безперечно є важливим для стандартизації українських лісівничих термінів.

Мета нашої розвідки – дати загальну характеристику термінологічних словників із лісівництва, укладених від початку ХХІ століття.

Викладення основного матеріалу. На думку О. Бурковської, «робота з лексикографічними працями з лісівництва сприяє вивченню специфіки подання інформації, структури словникової статті у цих джерелах, входженню української термінолексики лісівництва в загальну систему лісівничої термінології та полегшує процес її уніфікації на сучасному етапі, а також дає достатньо вичерпну інформацію про сам термін: його значення, семантику, походження...» [4, 307]. Розглянемо термінологічні словники з лісівництва за класифікацією М. Комової, за способом опису лексичного значення слова науковиця виділяє *перекладні (двомовні та*

багатомовні) й енциклопедично-довідкові словники (тлумачні, довідники, енциклопедії) [11, 145].

Щодо перекладних словників варто зазначити тенденцію зменшення укладання двомовних російсько-українських термінологічних словників, які мали панівне становище у ХХ столітті, та помітне зростання перекладу українських термінів на європейські мови. Подібну тенденцію спостерігаємо у лексикографії лісівничої термінології: «Словник таксономічних назв деревних рослин (українською, латинською, російською, англійською, німецькою мовами)» 2001 р., «Англо-український словник лісотехнічних термінів (English-Ukrainian Dictionary of Forestry and Forest Engineering Terminology)» 2013 р., «Лісотехнічний термінологічний словник: український, російський, англійський» 2014 р., «Німецько-англійсько-український словник лісівничих термінів» 2020 р. [10; 14; 21; 15]. Можемо виділити тенденцію укладання багатомовних перекладних словників (три-, п'ятимовний словник). Багатомовні перекладні словники є необхідними та важливими у фаховому спілкуванні між носіями різних мов. Дослідниця К. Селіверстова підкреслює, що перекладний словник «розкриває і передає значення слова однієї мови засобами іншої мови, комбінуючи різні способи перекладу – адекватний переклад, переклад синонімами, передачу значень тлумаченням іншою мовою, кальками або запозиченими словами, використовуючи різноманітні уточнювальні позначки, фразеологію та ілюстративні словосполучення, спеціально дібрані для показу значень слів у різних контекстах...» [18, 54].

Відповідно до наведеної вище класифікації термінологічних словників, розглянемо енциклопедично-довідкові джерела, які своєю чергою поділяються на тлумачний словник, словник-довідник та енциклопедичний словник.

Зазвичай тлумачні словники укладають колективами ЗВО для забезпечення навчального процесу, окремі тлумачні словники відображають термінологію певної спеціальності або подають більш обмежену тематику – терміни певної фахової дисципліни. Серед термінологічних словників лісівництва також є тлумачні словники: «Короткий тлумачний словник-довідник понять і термінів лісівництва» 2009 р., «Лісівництво. Термінологічний словник» 2013 р., «Лісові меліорації агроландшафтів: термінологічний словник» 2015 р. [12; 2; 6].

Словники-довідники містять упорядковані відомості з певної галузі знань і допомагають фахівцям у швидкому пошуку інформації. Подібні словники є серед термінологічних словників галузі лісового господарства: «Словник-довідник термінів та визначень із лісової фітопатології» 2008 р., «Недеревна продукція лісу: словник-довідник понять і термінів» 2010 р., «Термінологічний словник-довідник фахівця з садово-паркового будівництва і ландшафтної архітектури» 2017 р. [23; 17; 16]. Дослідники зауважують, що словники-довідники з лісівництва охоплюють якнайбільшу кількість термінів та номенклатурних назв цієї галузі, тому допомагають визначити ядро терміносистеми лісівництва та оцінити сучасний стан розвитку цієї термінології [4, 315].

Серед термінологічних словників із лісівництва виокремлюємо енциклопедичні словники: «Українська енциклопедія лісівництва [у 2 томах]» 1999 р., 2007 р., «Енциклопедія лісового господарства Хмельниччини» 2020 р. [9; 22]. Двотомна «Українська енциклопедія лісівництва» (УЕЛ) сприяє уточненню змісту понять лісівничої термінології та значно поповнює обсяг терміноодиниць (більше ніж 4 тисячі термінів). Ця розвідка містить значну кількість номенклатурних назв галузі лісового господарства. Науковиця Бурковська О., детально проаналізувавши УЕЛ, зауважує на відсутності розпізнання лісівничих термінів на літери «г» і «ґ», які у словнику подані разом, та підкреслює необхідність розділяти такі терміни й подавати їх відповідно правописних норм української мови [4, 310]. «Енциклопедія лісового господарства Хмельниччини» як довідково-інформаційне видання висвітлює різні аспекти становлення та функціонування галузі лісового господарства Хмельниччини від початку ХХ століття до сьогодення, відображає сучасні погляди на історичні події та постаті, пов'язані з лісовим господарством краю. Загалом енциклопедичні видання з лісівництва, на думку дослідників, систематизують знання з цієї галузі, подають опис діяльності видатних науковців-лісознавців, містять інформацію про географічні особливості українських земель, різноманітні заповідники та дендропарки, розташовані в Україні, ботанічні сади при навчальних закладах України тощо [4, 315].

Комп'ютеризація людської діяльності, новітні технології сприяли появі словника нового типу – електронного. Такий словник має низку переваг порівняно з традиційним словником, а саме швидкість пошуку інформації, зручний доступ до словника, економія коштів тощо. Електронний словник із лісівництва стає важливим помічником науковцям та студентам, і доступ до таких видань сьогодні наявний: «ДСТУ 3404-96 Лісівництво. Терміни та визначення», «Енциклопедія лісового господарства Хмельниччини», «Німецько-англійсько-український словник лісівничих термінів», «Термінологічний словник-довідник фахівця з садово-паркового будівництва і ландшафтної архітектури» тощо [8; 9; 15; 16].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши джерельну базу термінологічних словників із лісівництва, встановлено, що на сучасному етапі розвитку української лісівничої терміносистеми укладені різні типи словників: перекладні, тлумачні, енциклопедичні, словники-довідники, електронні словники. Спостерігаємо тенденції зменшення укладання перекладних словників російською мовою та зростання перекладу українських термінів європейськими мовами, зокрема англійською та німецькою. Аспект кодифікації лісівничих термінів є надзвичайно актуальним та потребує подальшого вивчення.

Література

1. Библиук Н. І., Рожанківський Н. В. Про сучасний стан української термінології (на прикладі лісотехнічної). *Вісник державного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»* : матеріали 6-ї Міжнародної наукової конференції СловоСвіт. 2000. №402. С. 13–19. 2. Бондаренко В. Д., Землинський С. М., Коній Л. І. Лісівництво. Термінологічний словник / за ред. Криницького Г. Т. Львів : Вид-во НЛТУ України, 2013. 70 с. 3. Бурковська О. Синонімія та варіантність у системі української термінології лісівництва. *Вісник*

національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2015. №817. С. 47–54. 4. Бурковська О. Лексикографічні джерела як засіб унормування української термінології лісівництва. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2006. Вип. 63. С. 307–316. 5. Вітенко В. А. Короткий словник дендрологічної і лісівничої термінології. Уманський державний аграрний університет. Умань : Алмі, 2008. 76 с. 6. Гладун Г. Б. Лісові меліорації агроландшафтів: термінологічний словник. Херсонський державний аграрний університет, Харківський національний аграрн. університет ім. В. В. Докучаєва. 3-тє вид., доп. Херсон : Грінь Д. С., 2015. 232 с. URL : <http://www.nbu.gov.ua/node/2782> (дата звернення : 05.12.2024). 7. Гридчук О. Термінологічний словник як джерело засвоєння фахової лексики. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. №1. С. 47–57. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2014_1_6 (дата звернення : 05.12.2024). 8. ДСТУ – Лісівництво. Терміни та визначення : ДСТУ 3404–96. Київ : Держстандарт України, 1997. 43 с. https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=91447 (дата звернення : 05.12.2024). 9. *Енциклопедія лісового господарства Хмельниччини* / за ред. В. Є. Берека та ін. Хмельницька обласна рада, Хмельницьке обласне управління лісового та мисливського господарства. Хмельницький : Поліграфіст-3, 2020. 247 с. URL : <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2016/12/Енциклопедія-лісового-господарства-Хмельниччини-10.10.2020-p.pdf> (дата звернення : 05.12.2024). 10. Івченко А. І., Мазена М. Й., Мельник Ю. А., Проскурницький В. П. Словник таксономічних назв деревних рослин (українською, латинською, російською, англійською, німецькою мовами) / за ред. В. П. Кучерявого. Львів : Світ, 2001. 148 с. 11. Комова М. Класифікація термінологічних словників. *Вісник національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. Львів, 2008. №620. С. 144–147. 12. КТС – Короткий тлумачний словник-довідник понять і термінів лісівництва. Укл. Вінтонів Р. В., Гридчук О. Є. Львів : НТЛУ України, 2009. 87 с. 13. Марчук Л., Косовський А. Терміни та номінації людини в лісівничій галузі : лінгвокультурологічний аспект. *Проблеми української термінології* : зб. наук. праць XIV Міжнар. наук. конф. «Проблеми української термінології Словосвіт 2016» (29 вересня-01 жовтня 2016 року). Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2016. С. 77–80. 14. Миклаш Л., Магура Б. Англо-український словник лісотехнічних термінів (English-Ukrainian Dictionary of Forestry and Forest Engineering Terminology). Львів : Каменярь, 2013. 124 с. 15. Німецько-англійсько-український словник лісівничих термінів. Проект «Німецько-український агрополітичний діалог», 2020. URL: <https://www.sfi-ukraine.org.ua/slovnyk/>. 16. Роговський С. В. Термінологічний словник-довідник фахівця з садово-паркового будівництва і ландшафтної архітектури. Київ : КНТ, 2017. 140 с. https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/5639/3/terminologichnyj_slovnyk.pdf (дата звернення : 05.12.2024). 17. Рябчук В. П., Гриник О. М. Недревна продукція лісу : словник-довідник понять і термінів. Львів : РВВ НЛТУ України, 2010. 84 с. 18. Селіверстова К. Т. Підготовка галузевих словників : здобутки і особливості методики укладання перекладного словника. *Архіви України*. 2013. №5. С. 25–62. 19. Симоненко Л. О. Українська термінографія : стан і перспективи. *Мовознавство*. 2014. №14. С. 28–35. 20. Синьо В. В. Лінгвістичний аналіз німецької фахової мови лісівництва : автореферат дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови». Ужгород, 2007. 19 с. 21. Туниця Ю. Ю., Богуслаєв В. О. Лісотехнічний термінологічний словник : український, російський, англійський. Львів : Піраміда, 2014. 967 с. 22. УЕЛ – Українська енциклопедія лісівництва : у 2 т. Т. 2. М–Я / Національна академія наук України, наукове товариство ім. т. Шевченка, Державний комітет лісового господарства України; за ред. С. А. Генсірука. Львів : НВФ Українські технології. Т. 1. 1999. 464 с.; Т.2. 2007. 422 с. 23. Циліорик А. В. Словник-довідник термінів та визначень із лісової фітопатології. Київ : КВІЦ, 2008. 82 с. 24. Черниш О. А., Білошицька З. А., Вергун Т. М., Комісарук Л. І. Характерні ознаки термінологічних словників. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Т. 2. Вип. 32. С. 123–126.